

GEBRUIKERSTOETS "Studeren met een handicap 2007"

Studenten met een handicap over de voorlichting, begeleiding en
voorzieningen bij hun opleiding en instelling

T. Timmers en F. Steenkamp

Een rapport voor
handicap + studie,
expertisecentrum voor onderwijs en handicap

Leiden, januari 2008

CHOICE
Postbus 2054
2301 CB Leiden
tel: 071-5231341
fax:071 5232138
www.choi.nl
e-mail: info@choi.nl

Vooraf

De meeste studenten zullen tijdens hun studie geen invloed ondervinden van een handicap of functiebeperking. De veelal 'onzichtbare' handicaps en het ontbreken van de gedachte dat het ook hen zou kunnen overkomen, maken dat een werkelijk inlevingsvermogen in hun medestudent met handicap vaak gering is. Dit gebrek aan inlevingsvermogen geldt niet alleen voor de studenten maar ook voor de docenten. De studenten voor wie een handicap wél de dagelijkse realiteit is, worden mede daardoor geconfronteerd met diverse uitdagingen en frustraties. Een stevig doorzettingsvermogen is dan geboden.

De hogescholen en universiteiten worden echter wel gestimuleerd om studenten met een handicap of functiebeperking bij te staan. Instellingen kunnen in de komende jaren rekenen op extra geld van de overheid wanneer ze met een duidelijk beleidsplan voor structurele oplossingen zorgen bij studenten met een handicap. Inmiddels zijn 21 hogescholen en 14 universiteiten met subsidie van het ministerie van OCW een goedgekeurd instellingsactieplan aan het uitvoeren.

Het is daarom al lang niet (meer) de vraag óf studenten met een handicap kunnen studeren, maar hóe, en met welke aanpassingen deze studenten het best geholpen zijn.

Om de knelpunten en mogelijke aanpassingen van de studenten met functiebeperkingen in kaart te brengen, heeft Choice in samenwerking met het expertisecentrum handicap+studie de mening van de studenten onderzocht. Daarbij is gebruik gemaakt van de Nationale Studenten Enquête (NSE) waar de vragen over studeren met een handicap aan de vragenlijst zijn toegevoegd.

Bij de NSE worden de studies in een cyclus van drie jaar geënuquêteerd: studies die in het ene jaar geënuquêteerd zijn, worden in het jaar daarop niet geënuquêteerd. Aangezien de eerste enquête in 2004 werd gehouden, was deze cyclus in 2006 voltooid. Dit jaar is de enquête voor de vierde keer gehouden onder studenten met een handicap.

Deze "gebruikerstoets" is georganiseerd en verwerkt door het Centrum Hoger Onderwijs Informatie (Choice), dat zich ten doel stelt om kritisch-vergelijkende consumenteninformatie over universiteiten en hogescholen te vergaren en te ontsluiten. Vanuit deze doelstelling zal Choice ook in de komende jaren – onder meer op de website van de Keuzegids Hoger Onderwijs (www.keuzegids.org) – informatie verstrekken over zaken die betrekking hebben op handicap en studie. De enquête, waarvan de resultaten in dit rapport gepresenteerd worden, keert daarom jaarlijks terug. Op deze manier kan de (gewenste) vooruitgang in de aanpassingen voor studenten met een handicap goed worden gevolgd. Voor koplopers op dit terrein ontstaat er daarmee bovendien een extra positieve prikkel.

Leiden, januari 2008

INHOUD

1	ACHTERGROND	4
1.1	SAMENWERKING CHOICE MET HANDICAP + STUDIE	4
1.2	DE OPZET VAN DE ENQUÊTE	4
1.2.1	<i>Het kader; de Nationale Studentenenquête</i>	4
1.2.2	<i>De aanpak van de 'handicap'-module in 2007</i>	5
2	DE ONDERZOEKSPOPULATIE	6
2.1	VERDELING OVER DE GEVONDEN GROEPEN HANDICAPS	6
2.2	METHODE- EN SELECTIE- EFFECTEN	7
3	HET LANDELIJKE BEELD VAN DE KNELPUNTEN	9
3.1	DE OORDELEN VAN DE GEHELE POPULATIE	9
4	OORDELEN UITGESPLITST PER TYPE HANDICAP	11
4.1	OORDELEN OVER DE GEBOUWEN.....	11
5	OORDELEN OVER STUDIES	13
6	OORDELEN OVER INSTELLINGEN	16
6.1	DE MANIER VAN VERGELIJKEN TUSSEN DE INSTELLINGEN	17
6.2	HOGESCHOLEN	17
6.3	UNIVERSITEITEN	19
	SAMENVATTING EN CONCLUSIES	20
	BIJLAGE 1: VRAGENLIJST NSE 2007	21
	BIJLAGE 2: INTERNET VERSUS TELEFONISCH ENQUÊTEREN	23

1 Achtergrond

1.1 Samenwerking Choice met handicap + studie

Handicap + studie, expertisecentrum voor onderwijs en handicap, heeft als missie het *stimuleren dat jongeren met een functiebeperking succesvol kunnen studeren in de opleiding van hun keuze*. Dit krijgt enerzijds vorm in de vergelijking van instellingen en aansporingen om aanpassingen te treffen voor studenten met een handicap. Anderzijds richt het expertisecentrum zich op de studenten zelf, in de vorm van advies en informatieverstrekking. In hun almanak Aangepast Hoger Onderwijs treffen studenten zowel algemene tips aan als een overzicht van de stand van zaken over studeren met een handicap op alle hogescholen en universiteiten.

Op zoek naar manieren om deze vergelijking verder uit te bouwen, heeft de directie van handicap + studie in 2003 contact gelegd met Choice, het Centrum Hoger Onderwijs-Informatie voor Consument en Expert. De raakvlakken in doelstelling en activiteiten waren niet moeilijk te ontdekken. De samenwerking spitst zich op dit moment toe op onderzoek.

Vanaf 2004 is in de Nationale Studentenenquête (NSE), die Choice jaarlijks houdt bij meer dan 20.000 studenten (voltijd en deeltijd), een aparte module opgenomen met vragen over de hier behandelde problematiek. Op deze manier krijgt handicap + studie een nieuw instrument voor analyse, monitoring en vergelijking. Daarnaast zal de enquête informatie verschaffen die direct bruikbaar is in de consumenteninformatie aan aanstaande studenten. Deze informatie wordt door handicap + studie gebruikt voor de monitorgegevens en Choice geeft via de eigen kanalen bekendheid aan de resultaten.

Dit rapport heeft net als vorige jaren de naam “Gebruikerstoets Studeren met een handicap” meegekregen. Het doel van deze enquête was: *studenten met een handicap op de voor hen relevante kwesties kritisch laten oordelen over de service van hun onderwijsinstelling*. In deze rapportage staat dit doel en de vergelijking met de gebruikerstoets van vorige jaren steeds centraal.

1.2 De opzet van de enquête

1.2.1 Het kader; de Nationale Studentenenquête

In de Nationale Studentenenquête (NSE) worden elk jaar studenten gevraagd om een gedetailleerde beoordeling van hun opleiding te geven. De resultaten van deze enquête worden, onder de naam “Studentenoordeel” jaarlijks gepubliceerd en toegelicht in de SKI-database en de Keuzegids Hoger Onderwijs. Hieronder volgen enkele kenmerken van de NSE die voor deze rapportage relevant zijn:

Schaal en spreiding. De enquête wordt landelijk gehouden, onder 16.000 tot 20.000 voltijdstudenten per jaar. Elk jaar komt bij toerbeurt een selectie van disciplines aan bod, die een representatieve dwarsdoorsnede vormt van het hoger onderwijs. Alleen bij de kleinste hogescholen worden de studenten in sommige jaren niet geënquêteerd; elders gaat het gemiddeld om 39 studenten per jaar.

Opleiding als focus. Centraal staat de vergelijkende beoordeling van opleidingen:

- per discipline worden alle (locaties van) opleidingen gelijktijdig beoordeeld
- per opleiding wordt gezorgd voor een aselecte steekproef van rond de 50 studenten, dwars op de studie jaren. Dit biedt per opleiding een betrouwbaar beeld van de tevredenheid van studenten.

In 2007 zijn 384 voltijdopleidingen in de bachelorfase beoordeeld en 73 deeltijdopleidingen.

Rapportcijfers per kwaliteitsaspect. De studenten geven hun oordelen in de vorm van ‘rapportcijfers’ (10-puntsschaal). Dit gebeurt over enkele tientallen deelaspecten. De resultaten worden uiteindelijk gebundeld tot scores op een aantal vaste kwaliteitsdimensies die voor iedereen te begrijpen zijn, zoals: “docenten”, “communicatie” en “gebouwen”. Uit tien scores per kwaliteitsdimensie wordt een totaalscore berekend.

Een belangrijk principe is dat de studenten in de enquête op zakelijke wijze worden aangesproken op hun rol als onderwijsgebruiker. De vraagformulering is zodanig dat het effect van een platte ‘populariteitspoll’ wordt vermeden. Anderzijds wordt aan de studenten geen mening gevraagd over aspecten waar zij nog geen onderbouwde oordeel over kunnen vormen. Dit betreft bijvoorbeeld het niveau van de eindkwalificatie.

Deze kenmerken van de enquête zijn in 2007 niet veranderd, maar een belangrijk verschil met voorgaande jaren is het volgende.

Multi-channeling: Telefonische en Internet-enquête. In 2007 is voor het eerst de enquête naast telefonisch, ook afgenomen per Internet. Aanleiding was dat in voorgaande jaren het in toenemende mate moeilijk bleek de studenten telefonisch te benaderen. Oorzaak daarvan is dat studenten steeds minder benaderbaar zijn via een vaste telefoonlijn, en steeds vaker een mobiel nummer gebruiken. Deze mobiele nummers zijn met de gebruikte NAW-bestanden vaak niet te traceren. Na een pilot studie in 2006 is daarom besloten om een groot aantal studenten ook te benaderen voor een internet-gebaseerde enquête; samen met de telefonische benadering spreken we dan van “multi-channeling”. Dit brengt met zich mee dat aandacht moet worden gegeven aan checks of er een methode-effect is (dwz. vallen scores anders uit in de internet enquête) en/of een selectie-effect (is de internet populatie anders dan de gebruikelijke telefonisch benaderde).

In een aparte notitie is hierover verslag uitgebracht.¹ Multi-channeling heeft de toekomst, omdat zo de beste afspiegeling van de totale studentenpopulatie wordt bereikt. Wel blijkt er een tendens bij het internet enquêteren tot grotere spreiding en soms ook lagere scores. Bij de specifieke populatie die bevraagd wordt voor *handicap + studie* moet voor deze methode/selectie effecten gecontroleerd worden. We gaan hier in het volgende hoofdstuk op in.

1.2.2 De aanpak van de 'handicap'-module in 2007

De Gebruikerstoets “Studeren met een Handicap” is, zoals vermeld in paragraaf 1.1, een module in de Nationale Studentenenquête (NSE). Bij de opzet is vanzelfsprekend gebruik gemaakt van een aantal sterke punten van de NSE, zoals de landelijke dekking en het aanspreken van de student als consument. De basisopzet van de gebruikerstoets is niet veranderd:

- ALLE studenten in de NSE vragen of zij een handicap hebben die hen bij de studie belemmert.
 - de JA-zeggings laten oordelen over intake, faciliteiten en begeleiding bij hun opleiding/instelling.
- De vragen voor de Gebruikerstoets worden aan het eind van de enquête afgenomen (zie bijlage 2).

In 2007 bleef de aanpak van het onderzoek gelijk, met één verschil. Dit betreft de formulering van de vraag over “begrip” van docenten:

- Oud: “Vind je dat docenten en/of medewerkers begripvol zijn met betrekking tot jouw handicap?”
- Nieuw: “Vind je dat docenten en overige medewerkers voldoende inzicht hebben in wat het betekent om te studeren met een handicap? (Toelichting: *hierbij bedoelen we dat de docenten en overige medewerkers begrip voor jou en voldoende kennis van zaken hebben, en hierdoor op een geschikte wijze met jouw handicap omgaan*)”

De oude vraagstelling leverde relatief hoge scores op, terwijl uit ander onderzoek juist gebleken is dat dit onderwerp wel degelijk een knelpunt is². Gezocht is naar een formulering die dit knelpunt beter tastbaar maakte. De nieuwe formulering leidt gemiddeld tot lagere scores op dit aspect. In de analyse van meerjarige bundelingen van cijfers wordt met deze wijziging rekening gehouden.

Nog enkele punten vroegen speciale aandacht:

Schaal en detaillering. De ervaring van de vorige jaren heeft geleerd dat rond zes procent van alle studenten zichzelf onder de doelgroep rekent. Daarom staat vooraf vast dat de enquête per jaar niet tot betrouwbare vergelijkende oordelen op opleidingsniveau kon leiden (per opleiding zou de steekproef niet groter dan 5 worden). Ook nu voegen we gegevens van de laatste drie jaar samen, waardoor bij een aantal opleidingen de steekproef groot genoeg is voor weergave. De gebruikerstoets richt zich voornamelijk op *oordelen per instelling* en *oordelen per studie*. De resultaten van instellingen kunnen veelal worden uitgesplitst worden naar vestiging. In de drie verschillende jaren zijn steeds andere disciplines geënquêteerd. De gepresenteerde resultaten zijn daarmee gebaseerd op een grote steekproef en een brede basis.

In de opzet en verwerking van de enquête is gekozen voor een aanpak die, naast verschillen tussen instellingen, ook informatie opleverde over de verschillen binnen de populatie. Praktisch betekende dit dat bij elke ‘student met een handicap’ ook nauwkeurig is bepaald van *welke type handicap(s)* er sprake is. Voor de details van de vragenlijst wordt verwezen naar de bijlagen. De hoofdlijnen komen vanzelf bij de resultaten tot uitdrukking.

¹ Marcia van Oploo, Inge Hartevelde, Cornelis van der Werf. Choice/Research voor Beleid. Oktober 2007. **Ervaringen met multi-channeling SKI-studentenenquêtes 2007**

2 De onderzoekspopulatie

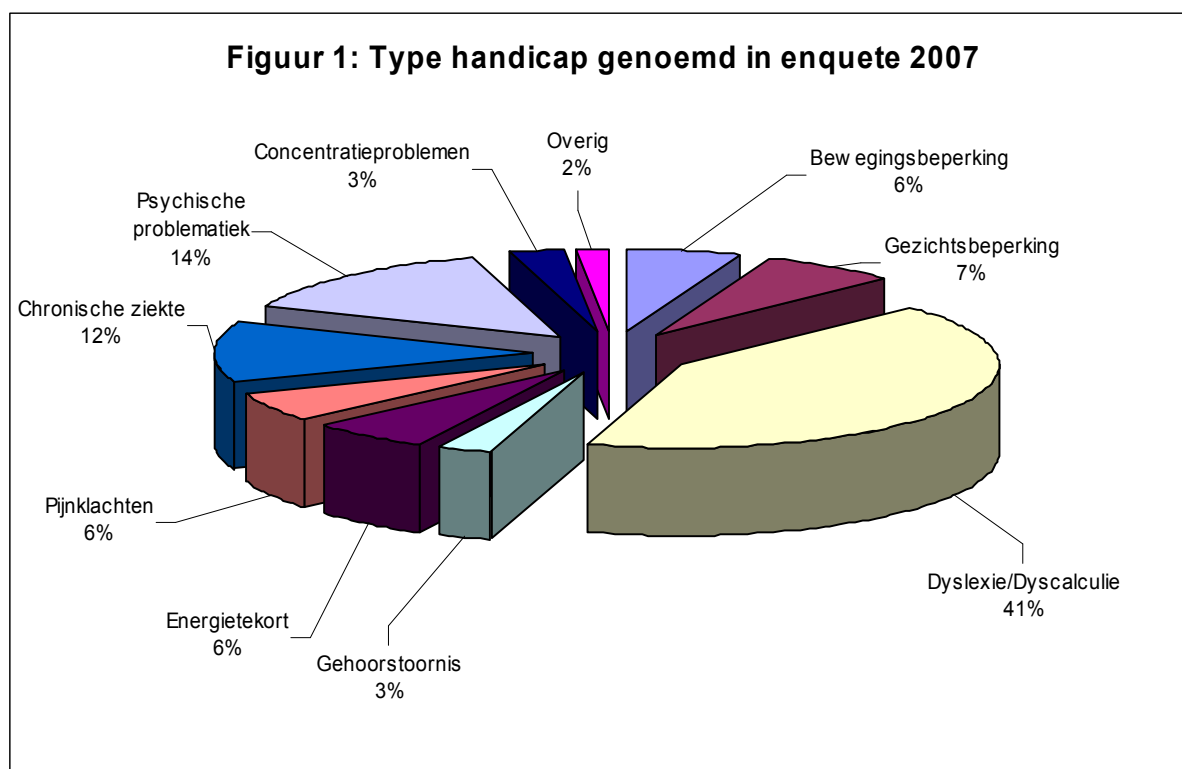
2.1 Verdeling over de gevonden groepen handicaps

In de reguliere voltijdenquête zijn dit jaar 23.004 studenten geënquêteerd: 17.093 in het HBO en 5.911 in het WO. Hiervan gaven 2004 studenten aan (1499 HBO, 505 WO) dat ze problemen ondervonden door een handicap of functiebeperking. Dit komt neer op 8,7% van de populatie: 8,8% in het WO en 8,5% in het HBO.

Dit percentage is duidelijk hoger dan in eerdere jaren, toen we een lichte stijging zagen van 5,5% in 2004 naar 6,3% in 2006. De forse toename in 2007 valt samen met een nieuwe benaderingsmethode: een deel van de doelgroep is kennelijk niet benaderbaar per telefoon, maar werkt wel mee aan een internet-enquête. Het aandeel van bijna 9 procent studenten met een functiebeperking komt overigens wel overeen met resultaten van ander onderzoek³. Van de WO studenten geeft 8,8% (2006:5,3%) aan dat ze een handicap hebben. Bij de HBO'ers is dit 8,5% (2006:6,8%).

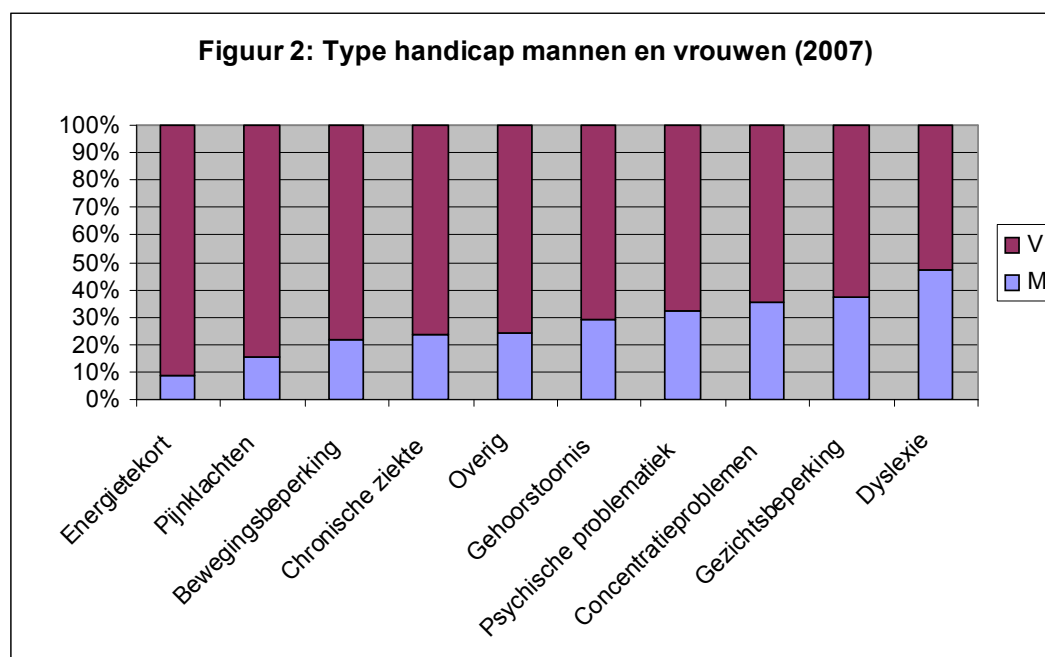
De verdeling van studenten naar type handicap is in figuur 1 weergegeven. Bij de meeste handicaps zijn de verschillen ten opzichte van vorige jaren niet groter dan 4 procentpunt. De consistentie van de resultaten toont aan dat de gegevens in de NSE betrouwbaar zijn.

Ook dit jaar worden beperkingen die voor buitenstaanders het meest herkenbaar zijn, zoals gezichts-, gehoors- en bewegingsbeperkingen, slechts door een klein deel (16%) genoemd. De grootste groep studenten wordt beperkt in hun functioneren door dyslexie en/of dyscalculie (41%), een beperking die veelal onzichtbaar is voor buitenstaanders. In 2006 was dit aandeel overigens nog 51%.

Dit jaar vinden we bij de vrouwelijke studenten een hoger percentage studenten met een handicap (9,1%) dan bij de mannen (5,5%). Er was al eerder sprake van een dergelijk verschil; dit is dit jaar verder vergroot – vermoedelijk mede door het webbased enquêteren. Ook de verdeling van de handicaps verschilt. Mannen hebben vooral concentratieproblemen, gezichtsbeperkingen en dyslexie, vrouwen hebben vooral beperkingen door energietekort, pijnklachten, bewegingsbeperking en chronische ziekten (zie figuur 2). Deze verdeling is wat anders dan in vorige jaren.

³ In het WO was de gehele enquête dit jaar webbased, en hier is de toename van de gevonden groep studenten met een functiebeperking ook het hoogst: van 5,3 naar 8,8%. In het HBO was de enquête nog voor de helft telefonisch, en hier zien we een wat bescheidener toename: van 6,8 naar 8,5%.

Net als vorig jaar is er gevraagd of bij de betreffende handicap een diagnose is gesteld of dat er een regeling is getroffen. Een regeling kan bijvoorbeeld inhouden dat de betreffende student een extra jaar studiefinanciering ontvangt vanwege de handicap. In tabel 1 is per type handicap weergegeven bij hoeveel procent een diagnose of regeling is getroffen.

Van de studenten geeft 81,6% aan dat er sprake is van een regeling en/of diagnose.

Tabel 1 Diagnose of regeling voor handicap (2007)

Concentratieproblemen	93.6%
Chronische ziekte	89.1%
Dyslexie/Dyscalculie	86.3%
Pijnklachten	80.1%
Energietekort	80.0%
Gezichtsbeperking	75.7%
Gehoorstoornis	73.2%
Bewegingsbeperking	72.0%
Psychische problematiek	72.0%
Overig	64.3%

2.2 Methode- en selectie- effecten

De ondervraagde populatie bestaat uit 2004 studenten die aangaven een handicap te hebben. Bij analyse blijkt dat er dit jaar een vrij grote groep respondenten is die op meerdere vragen het antwoord "weet niet" geeft. Dit is vermoedelijk een effect van de meer anonieme internetenquête. De verdere analyses zijn toegespitst op die studenten die wél op tenminste vier van de zes breed gemeten aspecten een oordeel konden geven. (NB: de zevende vraag, aanpassing van gebouwen, wordt alleen gesteld aan respondenten met een gezichts-, gehoors- of bewegingsbeperking).

Deze selectie leidt tot 1442 respondenten; 310 uit het WO (alle internet) en 1132 (599 internet, 533 telefonisch) uit het HBO. De vraag is of de beide methodes en populaties verschillen opleveren; we hebben daarom per enquêtemethode de gemiddelde waarderingen door de studenten berekend en vergeleken met elkaar en met 2006 en 2005.

Het blijkt dat de resultaten voor het WO weinig verschillen met vorige jaren, behalve bij de (dit jaar gewijzigde) vraag of docenten met begrip voor hun handicap met de studenten omgaan. Deze vraag is aanzienlijk lager gewaardeerd in alle categorieën dit jaar (HBO bel/int, WO).

Bij het HBO zijn de verschillen groter. De totaalscore is zelfs 0,9 punt lager dan vorig jaar. In **Bijlage 2** geven we details van verder onderzoek.

Het blijkt dat de scores in de internetenquête systematisch lager zijn dan die in de belenquête, wat ook een gevonden verschil tussen mannen en vrouwen verklaart. Per enquêtemethode is het verschil in oordeel tussen mannen en vrouwen gering.

De invloed van de benaderingswijze op de oordelen is in lichte mate ook gebleken bij het algemene deel van de nationale studentenenquête.⁴ Het werd toegeschreven aan het effect dat een internet enquête het makkelijker maakt om “eerlijke” antwoorden te geven. Bij de huidige Handicap & Studie populatie blijkt het effect van de benaderingsmethode onverwacht groot. Hiervoor zijn in principe twee verklaringen mogelijk:

- a) *Selectie-effect*. Er wordt een deel van de populatie bereikt, dat voorheen niet werd bereikt. En deze deelpopulatie oordeelt kritischer.
- b) *Methode-effect*. Studenten geven hun kritiek minder genuanceerd dan in een telefonische enquête.

Het is in dit verband niet nodig of mogelijk om de ene enquêtemethode beter of slechter te noemen dan de andere. Waar dit rapport over drie onderzoeksjaren een samenvattend beeld wil geven, is het wel van belang om te corrigeren voor de invloed van de nieuwe enquêtemethode te corrigeren. Anders zouden studies of instellingen die (vooral) in 2007 onderzocht zijn, in de vergelijking met andere studies en instellingen worden benadeeld.

Correctie voor de HBO-internet enquête. Omdat in het HBO zowel telefonisch als webbased is geënuquêteerd, kan de invloed van de internetbenadering goed geschat worden. We stellen vast dat de internetrespondenten gemiddeld 0,8 rapportpunt lagere scores geven. Om scores te verkrijgen alsof er alleen telefonisch onderzoek gedaan zou zijn, zijn alle scores van internetrespondenten opgehoogd met 0,8 punt. Het resultaat staat in het volgende hoofdstuk.

Correctie voor de WO enquête.

In deze enquête is louter sprake van internetbenadering. Afgezien van wijzigingen op deelaspecten (met name de vraag over het begrip van docenten) is er sprake van systematisch lagere scores dan in voorgaande jaren. De daling is echter aanzienlijk kleiner dan de 0,8 punt die in het hbo wordt aangetroffen. Omdat er geen reden is om aan te nemen dat de tevredenheid van studenten met een handicap in het WO in één jaar tijd sterk is gestegen, is gekozen voor een correctiefactor die overall tot vergelijkbare scores leidt als in 2005 en 2006.

Deze correctie bestaat uit een verhoging van de scores met 0,3 punt. Het resultaat voor het WO is eveneens weergegeven in het volgende hoofdstuk.

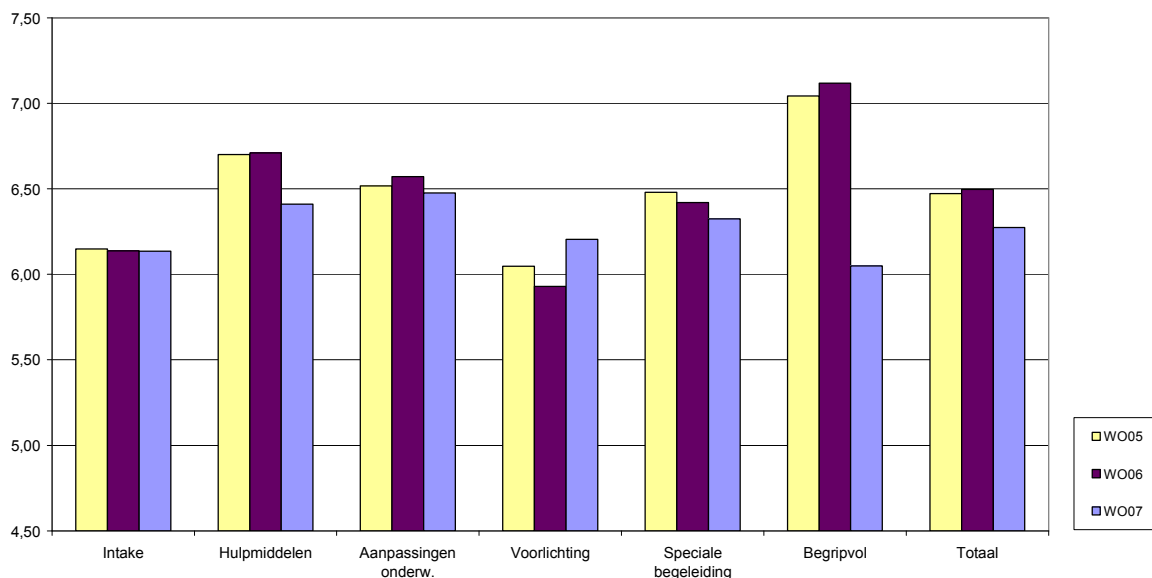
⁴ Marcia van Oploo, Inge Hartevelde, Cornelis van der Werf. Choice/Research voor Beleid. Oktober 2007. **Ervaringen met multi-channeling SKI-studentenenquêtes 2007**

3 Het landelijke beeld van de knelpunten

3.1 De oordelen van de gehele populatie

Nu we de resultaten van 2007 hebben gecorrigeerd voor de effecten van de enquêtemethode, kunnen we bezien of de knelpunten hetzelfde beeld geven als in vorige jaren. We kijken naar de laatste drie jaren, dus 2005 t/m 2007. Het gaat dan om het oordeel van in totaal 3723 studenten, 2961 in het HBO en 762 in het WO.

WO - Knelpunten '05 '06 en '07

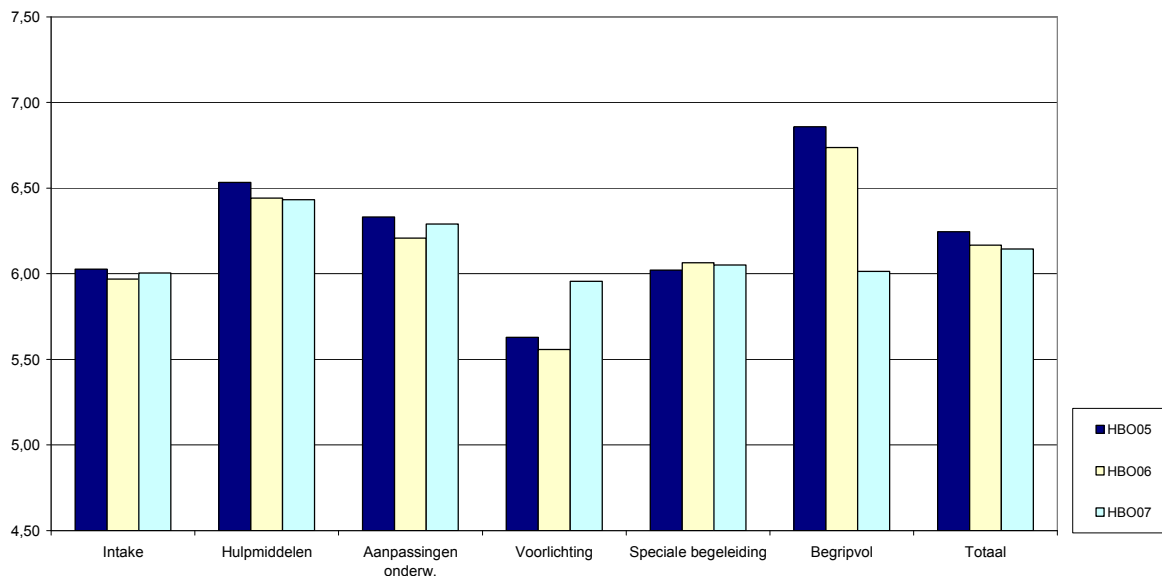

Bij twee aspecten zien we zowel in het WO als het HBO een verschuiving vergeleken met voorheen:

- de oordelen over 'voorlichting' zijn in verhouding positiever dan voorheen
- de waardering voor begrip en inzicht van docenten is gedaald; dit hangt samen met de gewijzigde vraagstelling (zie 1.2.2.)

Op het onderdeel 'hulpmiddelen' is er in het WO dit jaar minder waardering. Voor het overige zijn er, na correctie voor effecten van enquêtemethode, geen aanwijzingen voor gewijzigde oordelen.

HBO - Knelpunten '05 '06 en '07

De voorlichting over de beschikbare mogelijkheden en voorzieningen springt er anno 2007 niet meer zo negatief uit voor studenten met een handicap. Andere aspecten (vooral 'intake' en 'begrip docenten') krijgen een even magere waardering als voorheen en zijn dus in dezelfde mate voor verbetering vatbaar.

In vorige jaren scoorde de vraag naar het begrip van de docenten voor de situatie van de studenten met een handicap steeds hoog. Dit was in tegenspraak met meer diepgaand kwalitatief onderzoek van het Verwey-Jonker juist concludeerde dat het met echt inzicht bij de docenten slecht is gesteld. Daarom is dit jaar die vraag wat aangescherpt.

In voorgaande jaren was de vraag: *"Vind je dat docenten en/of medewerkers begripvol zijn met betrekking tot jouw handicap?"* Dit werd in 2007: *"Vind je dat docenten en overige medewerkers voldoende inzicht hebben in wat het betekent om te studeren met een handicap? (Toelichting: hierbij bedoelen we dat de docenten en overige medewerkers begrip voor jou en voldoende kennis van zaken hebben, en hierdoor op een geschikte wijze met jouw handicap omgaan)."*

De scores op de vraag naar begrip komen dit jaar inderdaad lager uit: bij het WO 1,0 punt lager dan voorgaande jaren, bij het HBO 0,8 lager; in beide gevallen is de score rond de 6,0. Dat is overigens gelijk aan de Totaalscore bij het HBO, en 0,2 onder het Totaal bij het WO⁵.

⁵ NB: bij het vergelijken van gemiddelde scores per studie zouden studies die alleen in 2007 binnen de enquête vielen, door deze wijziging benadeeld worden. Om dit effect te voorkomen, is een correctiefactor toegepast. Zie noot 6 op pagina 14. Op de vergelijking van instellingen heeft e.e.a. geen invloed. Bij alle hier besproken universiteiten is er in meerdere jaren onderzoek uitgevoerd, zodat de lagere scores uit 2007 gecompenseerd worden door hogere scores van eerdere jaren.

4 Oordelen uitgesplitst per type handicap

De knelpunten zijn niet per definitie voor elk type handicap hetzelfde. In tabel 2 wordt per type handicap weergegeven welke aspecten in de laatste drie jaar positief en minder positief beoordeeld zijn. De oordelen per knelpunt over elk van de jaren afzonderlijk zijn in de bijlage te vinden.

Uit tabel 2 valt af te lezen dat studenten met een gezichtsbeperking en studenten met energietekort het meest positief zijn. De studenten met gehoorstoornissen, pijnklachten of concentratieproblemen zijn het minst positief. Opvallend zijn de nog steeds lage scores voor Voorlichting onder alle groepen.

Tabel 2 Knelpunten per type handicap (05+06+07)

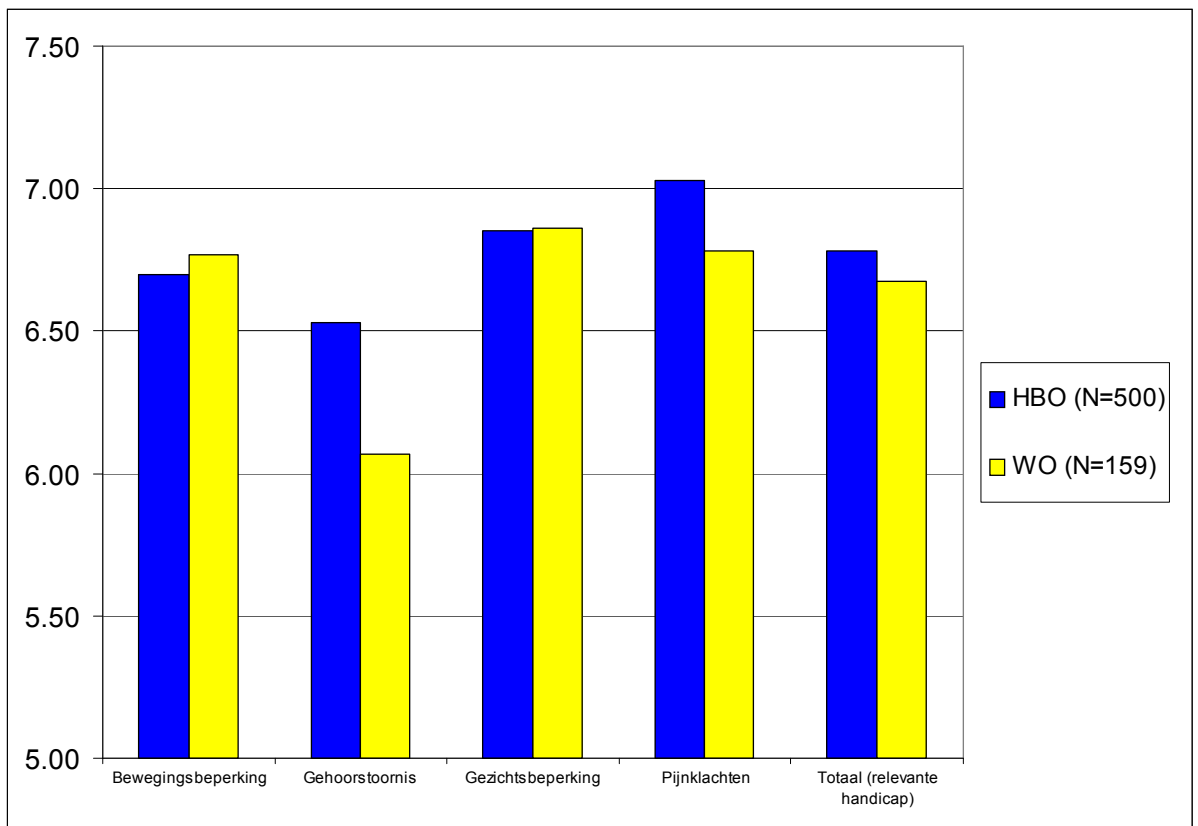
	N	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten	Totaal
Gezichtsbeperking	99	6,4	6,6	6,8	6,1	6,5	7,1	6,61
Energietekort	175	6,2	6,7	6,7	6,0	6,6	6,7	6,50
Overig	72	6,5	6,8	6,6	6,6	6,4	7,0	6,67
Bewegingsbeperking	284	6,3	6,5	6,6	5,9	6,4	7,0	6,48
Chronische ziekte	357	6,1	6,6	6,5	5,9	6,4	6,8	6,38
Psychische problematiek	508	5,9	6,5	6,3	5,8	6,3	6,4	6,21
Dyslexie/dyscalculie	1851	6,0	6,5	6,2	5,8	5,9	6,4	6,13
Pijnklachten	179	5,8	6,1	6,1	5,5	6,2	6,4	6,05
Gehoorstoornis	97	5,9	5,9	5,9	5,5	6,0	6,6	6,03
Concentratieproblemen	101	5,8	6,0	5,8	5,5	5,9	6,1	5,85
Totaal	3723	6,0	6,5	6,3	5,8	6,1	6,5	6,22

4.1 Oordelen over de gebouwen

In tabel 2 is het oordeel over de gebouwen niet opgenomen. Sinds 2005 is de vraag over de gebouwen alleen gesteld aan studenten voor wie dit relevant is: die met een bewegingsbeperking, gehoorstoornis, gezichtsbeperking of pijnklachten. De resultaten van de afgelopen drie jaar zijn weergegeven in figuur 4.

De gebouwen worden door HBO- en WO-studenten vrijwel gelijk beoordeeld. In dit driejaar overzicht met in totaal 659 (500 HBO, 159 WO) studenten is er alleen een verschil tussen HBO en WO studenten met een gehoorstoornis. Vergeleken met vorige jaren zijn de HBO studenten meer tevreden, waardoor dit verschil ontstaat. Evenals in de rapportage van vorig jaar zijn het de HBO en WO studenten met een gehoorstoornis die het minst tevreden zijn over aanpassingen aan gebouwen. Een ander verschil met de rapportage van vorig jaar is dat studenten WO met een gezichtsbeperking minder tevreden, en daarmee het nu meer eens zijn met hun HBO collega's.

Figuur 4: Oordeel over de gebouwen (05+06+07)

5 Oordelen over studies

In tabel 3 is weergegeven waar relatief veel studenten met een handicap over het algemeen te vinden zijn. Nog steeds komen vooral in de exacte, technische en kunst(zinnige) studies veel studenten voorkomen met een handicap. Daar is nu Culturele en Maatschappelijke Vorming bijgekomen.

Tabel 3 Studies, veel studenten met handicap

HBO	Handicap
Culturele en maatschappelijke vorming	16,6%
Bedrijfskunde en informatica	16,4%
Technische natuurkunde	16,1%
Creatieve therapie	14,3%
Diagnostiek	13,8%
Landbouw	12,8%
Ontwerpen	12,6%
Lerarenopleidingen exact	11,8%
Milieustudies	11,3%
Kunstacademie	11,1%
Chemie en Chemische technologie	10,7%
Bouwkunde	10,1%
Constructiestudies	10,1%
Journalistiek	9,4%
Sociaal pedagogische hulpverlening	9,3%
Ruimtelijke ordening en planologie	9,3%
Small business	9,0%
Pedagogiek	8,8%
Fysiotherapie	8,8%
Mondzorgkunde	8,8%
Maatschappelijk werk en dienstverlening	8,7%
Muziek	8,6%
Elektrotechniek	8,5%
Creatieve therapie	8,3%
Lerarenopleidingen maatschappijvakken	8,3%
Overige verzorgers	8,0%
Biologie en medisch lab-onderzoek	8,0%

WO	Handicap
Informatica	13,4%
Aardwetenschappen	12,7%
Engelse taal en cultuur	11,2%
Wijsbegeerte	11,1%
Kunstgeschiedenis	11,0%
Romaanse talen	10,8%
Kunst- en Cultuurstudies	9,8%
Culturele antropologie	9,5%
Sociologie en Sociale studies	9,2%
Tandheelkunde	9,0%
Theologie en Levensbeschouwing	8,7%
Overige talen en culturen	8,6%
Toegepaste biowetenschappen	7,7%
Constructiestudies	7,6%
Gezondheidswetenschappen	7,5%

De percentages zijn hoger dan in vorige jaren, zoals te verwachten is omdat het overall percentage in de NSE enquête ook hoger bleek. Zoals vermeld vinden we deze hogere percentages vermoedelijk door het webbased enquêteren waardoor we meer studenten bereiken.

De HBO-studies met de meest gunstige oordelen van studenten met een handicap staan in tabel 4. Omwille van een eerlijke vergelijking tussen opleidingen is een correctiefactor toegepast om te compenseren voor de verschillen in vraagstelling tussen 2007 en eerdere jaren m.b.t. het "begrip" van docenten⁶. Deze correctie is ook meegeteld bij de berekening van het totaaloordeel. De studies in de top 5 zijn alle vrij kleinschalig. Vermoedelijk krijgen studenten bij deze studies in het algemeen meer individuele aandacht, en werkt dit door in de aandacht voor studenten met een handicap.

We zien dat nog steeds de kritiek vooral bij de voorlichting ligt (zie Hoofdstuk 3). Alleen de studenten bij technische natuurkunde zijn hier nog redelijk over te spreken, elders is er op dit punt sprake van magere waarderingen. Er zijn meer hogere scores voor het begrip van de docenten.

Tabel 4 Oordelen over HBO studies (05+06+07) - Hoogste scores (N>14)*

	EnqJaar	N	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten	Totaaloordeel
HBO Technische natuurkunde	2007	16	7,26	7,36	6,70	7,31	5,70	7,02	6,89
HBO Technische bedrijfskunde	2005	72	6,72	6,83	6,75	6,52	6,51	6,80	6,69
HBO Muziek	2007	22	6,36	6,67	7,01	5,88	6,75	7,07	6,62
HBO Werktuigbouwkunde	2007	69	6,38	7,09	6,52	6,34	6,38	6,73	6,57
HBO Creatieve therapie	2007	21	6,28	6,56	6,44	6,20	6,72	7,15	6,56
HBO Voeding	2006	28	6,43	6,76	6,42	6,14	6,51	6,98	6,54
HBO Taal en economie	2005	20	5,90	6,98	6,70	5,82	6,77	6,29	6,50
HBO Ergotherapie en beweging	2005	21	6,36	6,61	6,65	5,72	6,22	6,91	6,46
HBO Sociaal pedagogische hulpverlening	2007	104	5,70	5,76	6,39	6,02	6,10	5,69	5,94
HBO Elektrotechniek	2006	69	6,36	6,71	6,38	5,95	6,49	6,65	6,42
HBO Academie lich. opvoeding (ALO)	2005	26	6,12	6,66	6,43	6,06	6,35	6,73	6,38
HBO Informatica	2006	161	6,37	6,69	6,44	5,96	6,19	6,63	6,38

* scores >7 **vet**; scores <5,5 onderstreept

De HBO-studies met de *laagste* scores zijn in tabel 5 weergegeven. De scores van de onderliggende aspecten komen bij deze studies niet boven de 6,5 uit. Net als bij de top is ook hier de grootste kritiek te vinden bij de voorlichting. De kritiek op dit aspect is duidelijk: nergens wordt een voldoende gegeven en de score komt bij een enkele studie zelfs onder de vier te liggen.

Voor de opleidingen met de laagste scores gaat de relatie met grootschaligheid niet volledig op. De bekritiseerde opleidingen HBO Rechten en Commerciële Economie zijn inderdaad relatief massaal van opzet. Maar daarnaast krijgen ook kleinschaliger zorgopleidingen en de lerarenopleiding talen veel kritiek.

⁶ Gebleken was dat de nieuwe vraagstelling in 2007 in het WO een daling van ruim 1,0 opleverde, en in het HBO een daling met 0,8 punt. Om hiervoor te compenseren zijn voor deze vergelijking tussen studies alle resultaten van 2007 met 1/3 van dit verschil opgehoogd, en alle resultaten uit 2005 en 2006 met 2/3 ervan verlaagd. Het overall gemiddelde blijft zo corresponderen met de gemiddelde scores per instelling in het volgende hoofdstuk.

Tabel 5 Oordelen over HBO studies (05+06+07) - Laagste scores (N>14)*

	Enjaar	N	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten	Totaaloordeel
HBO Pedagogiek	2007	40	5,83	6,03	6,05	5,78	5,70	6,52	5,99
HBO Lerarenopleidingen exact	05/07	70	5,69	6,13	5,87	<u>5,41</u>	5,77	6,80	5,95
HBO Culturele en maatschappelijke vorming	2007	53	5,62	6,14	5,96	5,84	5,79	6,33	5,95
HBO Journalistiek	2007	15	<u>5,44</u>	5,82	5,84	6,30	5,93	6,20	5,92
HBO Toerisme en vrijetijdskunde	2007	18	6,21	5,84	5,66	5,85	5,90	5,99	5,91
HBO Leraar basisonderwijs (PABO)	2007	162	5,67	6,25	6,07	<u>5,20</u>	5,82	6,42	5,91
HBO Int. business and management	2006	29	5,55	6,12	6,17	<u>5,44</u>	5,65	5,97	5,82
HBO Vervoer en logistiek	2005	46	5,63	6,21	5,80	<u>5,38</u>	5,52	6,01	5,77
HBO Constructiestudies	05/07	43	5,89	5,87	6,45	6,34	5,84	<u>5,02</u>	5,91
HBO Sociaal-juridische dienstverlening	2005	15	<u>5,50</u>	5,62	5,90	<u>5,33</u>	5,54	5,92	5,67
HBO Commerciële economie	2006	61	<u>5,08</u>	6,05	5,66	<u>5,05</u>	5,73	6,00	5,59
HBO Lerarenopleiding talen	05/07	40	<u>5,13</u>	5,86	5,76	<u>4,64</u>	<u>5,43</u>	6,09	5,52
HBO Hbo-rechten	06/07	24	<u>5,09</u>	6,01	5,81	<u>5,23</u>	<u>5,02</u>	5,92	5,51
HBO Mondzorgkunde	2006	15	5,60	5,53	5,53	<u>5,33</u>	<u>5,16</u>	5,60	<u>5,46</u>
HBO Overige verzorgers	2006	19	<u>5,21</u>	6,06	5,59	<u>4,21</u>	<u>4,98</u>	5,89	<u>5,32</u>

* scores >7 **vet**; scores <5,5 onderstreept

De oordelen over de WO-studies zijn in tabel 6 weergegeven. Ook voor de WO-opleidingen geldt dat de positieve invloed van kleinschalige opleidingen de scores niet volledig kan verklaren. De studie geschiedenis krijgt bijvoorbeeld de op een na laagste score terwijl deze opleidingen wel relatief kleinschalig zijn. De laagste score in deze tabel daarentegen is Informatica. Ook hier lijkt de aard van het onderwijs belangrijker dan de schaal ervan.

De WO-studenten met een handicap zijn bij Engelse Taal en Cultuur het meest tevreden. Op alle deelaspecten ligt de score op een 6,8 of hoger. De begripvolheid van de docenten scoort weer bij 'Overige talen en culturen' het best. Bij WO (Dier-)Geneeskunde zijn de studenten met een handicap vooral enthousiast over de speciale begeleiding, maar weer minder over voorlichting.

Informatica krijgt de laagste score. Men is hier vooral ontevreden over de voorlichting, maar ook de intake en het begrip van de docenten blijven onder het cijfer vijf. Ook over de speciale begeleiding is men nergens zo kritisch als bij Informatica.

Tabel 6 Oordelen over WO studies (05+06+07), N>14*

	EnqJaar	N	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten	Totaaloordeel
WO Engelse taal en cultuur	2007	21	6,80	6,85	7,44	7,25	7,30	7,52	7,19
WO Overige talen en culturen	2006	19	6,11	6,85	6,86	5,72	7,17	7,42	6,69
WO Biologie	2005	16	6,33	7,06	6,73	6,35	6,81	6,58	6,65
WO Natuur- en Sterrenkunde/Elektrotechniek	2006	21	6,37	6,93	6,42	6,43	6,27	7,01	6,57
WO Geneeskunde & Dier-geneeskunde en - wetenschappen	2006	22	6,46	6,89	6,64	5,87	7,05	6,45	6,56
WO Sociologie en Sociale studies	2007	33	6,37	6,72	6,90	6,57	6,57	7,12	6,71
WO Theologie en Levensbeschouwing	2006	22	6,09	6,51	6,84	6,01	6,38	7,19	6,50
WO Aardwetenschappen	2007	23	6,22	6,83	7,08	6,19	6,56	6,89	6,63
WO Taal, Literatuur en Cultuur	2006	16	6,38	6,61	6,10	6,02	6,56	6,96	6,44
WO Wijsbegeerte	2006	18	6,18	6,76	6,49	5,95	6,28	6,71	6,39
WO Gezondheidswetenschappen	05/07	59	6,27	6,54	6,58	6,13	6,42	6,67	6,43
WO Romaanse talen	2007	21	6,06	6,17	6,48	6,14	6,93	6,95	6,46
WO Bedrijfskunde	05/07	55	6,11	6,59	6,39	6,06	6,33	6,62	6,35
WO Constructiestudies	2005	27	6,10	7,04	6,31	<u>5,43</u>	5,98	6,36	6,22
WO Economie / Econometrie	2006	18	5,79	6,29	6,52	6,01	6,26	6,16	6,17
WO Bestuur en organisatie	05/07	36	5,89	6,25	6,40	6,18	6,24	6,54	6,24
WO Psychologie	2006	16	5,81	6,42	6,22	5,69	5,95	6,30	6,06
WO Culturele antropologie	2007	20	5,76	6,25	6,66	5,85	6,27	6,39	6,20
WO Recht / Internationaal en Europees	2006	42	5,95	6,42	6,13	<u>5,41</u>	6,02	6,22	6,03
WO Kunst- en Cultuurstudies	2007	32	6,01	5,89	5,85	5,84	5,70	6,27	5,93
WO Geschiedenis	2005	15	<u>4,81</u>	6,17	5,90	<u>4,03</u>	<u>5,00</u>	7,04	<u>5,46</u>
WO Informatica	2007	18	<u>4,75</u>	<u>5,22</u>	5,58	<u>5,02</u>	<u>4,77</u>	<u>5,48</u>	<u>5,14</u>

* scores >7 **vet**; scores <5,5 onderstreept

6 Oordelen over instellingen

6.1 De manier van vergelijken tussen de instellingen

In de vorige hoofdstukken is aangegeven dat ieder jaar andere studies geënquêteerd worden en dat het type studie van invloed kan zijn op de score van de instelling. In dit hoofdstuk worden de oordelen van de studenten over de verschillende instellingen weergegeven. De oordelen van de laatste drie jaren zijn samen genomen. De betekenis van de oordelen is toegelicht in hoofdstuk 3.

6.2 Hogescholen

In tabel 7 worden de resultaten van de hogescholen weergegeven. Door andere aantallen in de steekproef kan de lijst verschillend zijn. Ook dit jaar krijgen de Christelijke Hogeschool in Ede, Zeist Helicon en Den Bosch HAS van de (eigen) studenten de hoogste waardering. Aan dit rijtje heeft zich nu de dit jaar voor het eerst geënquêteerde Christelijke Agrarische Hogeschool Dronten gevoegd. Op vele facetten krijgen deze instellingen een 7 of hoger.

Aan deze instellingen zijn er hoge scores voor de mate waarin de docenten inzicht hebben in de handicap van de studenten. De Hogeschool IPABO en de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht doen het wat dit betreft ook goed. Nergens is men echt tevreden over de voorlichting; de Christelijke Agrarische Hogeschool Dronten en Ede CHE scoren nog het hoogst met respectievelijk 6,90 en 6,56. In Zeist Helicon is men echt niet tevreden over dit aspect, maar wel erg tevreden over de begripvolheid van de docenten. Hoog voor begrip scoren naast Zeist Helicon ook de IPABO, Utrecht HKU en Ede CHE.

Ook dit jaar moeten we rapporteren dat de instellingen met de laagste totaal scores te vinden zijn bij diverse vestigingen van InHolland.

Tabel 7 Oordelen over hogescholen met N>10 (05+06+07)

	N	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Begeleiding	Begripvol	Totaal (ex. gebouwen)
Christelijke Agrarische Hogeschool Dronten	12	7,04	7,40	7,10	6,90	7,07	7,15	7,11
Christelijke Hogeschool Ede	35	7,02	7,00	7,39	6,56	7,41	7,16	7,09
Hogeschool Helicon Zeist	14	6,83	6,99	7,29	5,53	7,22	7,97	6,97
Den Bosch HAS	49	6,74	7,34	7,05	6,56	6,82	7,03	6,92
Gereformeerde Hogeschool Zwolle	18	6,58	7,34	7,04	5,90	6,58	6,66	6,68
Avans Den Bosch	52	6,65	7,05	6,86	6,13	6,09	6,94	6,62
Hogeschool Zuyd	120	6,34	6,66	6,58	6,19	6,48	6,99	6,54
Haagse Hogeschool/TH Rijswijk	149	6,54	6,76	6,67	6,44	6,36	6,47	6,54
Hogeschool IPABO	16	5,88	7,09	6,34	5,43	6,72	7,51	6,49
NHTV intern. hogeschool Breda	50	6,51	6,55	6,43	6,45	6,34	6,42	6,45
Amsterdamse Hogeschool v.d. Kunsten	31	6,08	6,53	6,63	5,90	6,57	6,85	6,43
Hogeschool v.d. Kunsten Utrecht	27	5,96	6,49	6,36	5,45	7,01	7,21	6,41
Avans Breda	73	6,46	6,54	6,47	6,01	6,14	6,65	6,38
Christelijke Hogeschool Windesheim	96	6,03	6,68	6,61	6,15	6,44	6,32	6,37
Hogeschool van Utrecht	209	6,25	6,76	6,30	5,99	6,27	6,37	6,32
Fontys Hogescholen Eindhoven	129	6,17	6,62	6,42	5,83	5,97	6,85	6,31
Fontys Hogescholen Tilburg	85	6,07	6,50	6,45	6,04	6,43	6,07	6,26
Saxion Enschede	111	6,03	6,37	6,06	5,81	6,26	6,65	6,20
Hanzehogeschool Groningen	126	5,78	6,42	6,38	5,54	6,17	6,74	6,17
Leeuwarden CHN	57	6,01	6,52	6,29	5,52	6,19	6,40	6,15
Fontys Hogescholen Venlo	17	6,46	6,09	6,33	5,42	5,69	6,70	6,11
Saxion Deventer Apeldoorn	46	5,64	6,47	6,18	5,52	6,29	6,54	6,11
Hogeschool Rotterdam	187	6,04	6,33	6,12	6,09	5,84	6,14	6,09
InHolland Haarlem	72	5,71	6,62	6,08	6,11	5,65	6,29	6,08
Van Hall Larenstein	43	6,05	6,24	6,39	5,63	5,74	6,33	6,06
Arnhem HAN	71	5,90	6,40	5,97	5,38	5,90	6,41	5,99
Amsterdam HvA/HES	182	5,85	6,40	6,15	5,28	5,80	6,40	5,98
InHolland Alkmaar	92	5,73	6,29	6,18	5,37	5,75	6,54	5,98
Hogeschool Zeeland	41	5,60	6,42	6,03	5,59	5,69	6,48	5,97
Artez Hogescholen	43	5,63	6,02	6,26	5,29	5,76	6,80	5,96
Avans Tilburg	22	6,10	6,20	5,87	5,34	5,44	6,57	5,92
Den Haag Kon Academie /Conservatorium	24	5,59	6,11	6,09	5,09	5,70	6,52	5,85
InHolland Amsterdam/Diemen	60	5,57	6,37	5,89	5,24	5,40	6,38	5,81
Hogeschool Leiden	114	5,56	6,32	5,84	5,18	5,54	6,31	5,79
Nijmegen HAN	109	5,61	6,04	6,07	5,19	5,69	6,03	5,77
Leeuwarden NHL	87	5,44	5,98	5,93	5,08	5,52	6,42	5,73
InHolland Delft, Den Haag, Rotterdam	83	5,31	5,85	5,80	5,45	5,33	5,46	5,53
Fontys Hogescholen Sittard Roermond	27	5,74	6,01	4,87	4,79	5,71	5,76	5,48
Hogeschool Drenthe	28	5,28	5,76	5,72	4,44	5,38	6,07	5,44
Hotelschool A'dam Den Haag	20	4,86	5,49	5,21	4,41	5,07	5,24	5,04

6.3 Universiteiten

In tabel 8 zijn de recente driejaars scores voor de universiteiten te zien. Opvallend is dat alle scores lager zijn geworden vergeleken met het vorig jaar. De top drie zijn hetzelfde gebleven, echter met Enschede nu op de bovenste plaats ipv derde. De volgende drie zijn ook hetzelfde, en in dezelfde volgorde.

Tabel 8 Oordelen over universiteiten met N>15 (05+06+07)

	N (steekproef)	Intake	Hulpmiddelen	Aanpassingen onderw.	Voorlichting	Speciale begeleiding	Begripvol docenten	Totaal
Enschede	43	6,79	7,39	7,05	6,90	7,09	6,88	7,01
Wageningen	37	6,52	7,03	7,36	6,81	7,07	6,81	6,93
Nijmegen	93	6,71	6,83	6,70	6,54	6,66	6,93	6,73
Groningen	92	6,18	6,68	6,68	6,35	6,71	6,64	6,54
Amsterdam VU	68	6,14	6,65	6,62	6,63	6,43	6,63	6,52
Utrecht	108	6,27	6,72	6,62	5,86	6,51	6,68	6,44
Maastricht	33	6,36	6,49	6,43	6,40	6,25	6,03	6,33
Leiden	63	5,70	6,66	6,44	5,66	6,21	6,88	6,26
Tilburg	38	6,09	6,49	6,14	6,37	6,11	6,27	6,24
Delft	53	5,75	6,57	6,26	5,35	6,03	6,63	6,10
Amsterdam UvA	69	5,79	5,97	6,10	5,47	6,05	6,59	5,99
Eindhoven	24	5,29	5,85	6,04	5,47	5,78	6,27	5,78
Rotterdam Erasmus	28	5,22	5,16	5,49	4,45	5,17	6,30	5,30

Er zijn weinig andere veranderingen in de tabel. De docenten die het meeste inzicht tonen in wat het betekent een handicap te hebben, zijn die van Nijmegen, gevolgd door Enschede en Leiden.

Rotterdam Erasmus heeft veel lagere waardering gekregen en eindigt onderaan de lijst met alweer een lage score voor de voorlichting, de laagste van allen ditmaal. Tilburg, vorig jaar onderaan in dit overzicht, is geklommen in de lijst, terwijl Eindhoven ook nu in de onderste regionen eindigt.

Samenvatting en conclusies

Deze "gebruikerstoets" is uitgevoerd door Choice, in het kader van de Nationale Studentenenquête (NSE). Dit gebeurde, net als in 2004 t/m 2006, in opdracht van expertisecentrum *handicap + studie*. Studenten met een handicap konden hun opleiding rapportcijfers geven voor aspecten die speciaal voor hen relevant zijn. Hier worden de resultaten samengevat.

Na drie jaar landelijke enquêtes zijn nu vrijwel alle studies bij dit onderzoek betrokken.

- Aantal. Van de 23.004 ondervraagde voltijdstudenten in 2006 zegt 8,7 procent een handicap of functiebeperking te hebben die hem of haar bij het studeren belemmert. Vorig jaar was dit 6,3 procent. In het WO ligt het percentage wat hoger dan in het HBO (8,8 tegen 8,5 procent). Dit betekent niet dat het aantal studenten met een handicap zo sterk stijgt; wel dat we ze beter weten te vinden.
- Enquêtemethode. Dit jaar is voor het eerst gebruik gemaakt van de mogelijkheid om studenten via het internet te benaderen en te enquêteren. Dit bleek een succes in de zin dat het via het internet gemakkelijker is een hoog aantal respondenten te verzamelen dan telefonisch. Anderzijds lijkt het er op dat internet respondenten "eerlijker" antwoorden; er is een hoger percentage "weetniets" in de antwoorden en de waarderingen blijken systematisch lager uit te vallen dan via de telefonische enquêtes. Deze effecten gelden voor de algemene NSE enquête, maar blijken sterker onder de studenten met een handicap.
- Handicaps. zoals gehoor- en gezichtsbeperking vormen net als voorgaande jaren slechts een kleine minderheid. Vaker voorkomend zijn dyslexie/dyscalculie (41%). Daarna komen het meest voor: psychische problemen (14%), chronische ziekte (12%) en bewegingsbeperking (6%).
- Kritiek op voorlichting, begeleiding. De studenten met een handicap zijn kritisch in hun oordeel. Voor intake en begeleiding geven ze cijfers rond de 6,1. De laagste cijfers (6,0) zijn er voor de voorlichting en het inzicht dat zij menen dat de docenten en medewerkers hebben in hun handicap. Alles samen krijgen de opleidingen slechts een rapportcijfer 6,2 voor de behandeling van studenten met een handicap.
- WO/HBO. Gemiddeld over de jaren oordelen de studenten met een handicap in het WO gemiddeld wat positiever dan die in het HBO. Dit betreft vooral begeleiding en voorlichting. Over de aanpassing van gebouwen zijn HBO en WO studenten vergelijkbaar positief. De actuele vergelijking tussen WO en HBO is dit jaar bemoeilijkt door wijzigingen in benaderingsmethode.
- Studies. Studenten met een handicap kiezen relatief vaker voor een technische of creatieve opleiding. Dit bevestigt het beeld van de vorige jaren.
- Per hogeschool. In het HBO oogsten de Christelijke Hogeschool Ede en Zeist Helicon weer de meeste waardering van studenten met een handicap. Bij deze koplopers heeft zich de Christelijke Agrarische Hogeschool Dronten gevoegd. Daarna volgen Helicon Zeist en Den Bosch Avans. Kritiek krijgen weer enkele vestigingen van InHolland.
- Per universiteit. Bij de universiteiten vormen Wageningen, Nijmegen en Enschede weer de top drie. Kritiek is er vooral op Eindhoven en Rotterdam.

BIJLAGE 1: VRAGENLIJST NSE 2007

Gedeelte van 'handicap en studie' uit de vragenlijst van de nationale studentenenquête 2007

ENQ: Tenslotte wil ik namens de landelijke organisatie Handicap en Studie graag een aantal vragen stellen. Zij zijn benieuwd hoe je opleiding studenten met een functiebeperking behandelt. Je oordeel hierover kan van belang zijn voor toekomstige studenten.

- 1 Heb je een handicap of functiebeperking die je belemmert bij het studeren, zoals lichamelijke handicaps, chronische ziekte, dyslexie of psychische klachten?
 - Ja
 - Nee → GA NAAR EINDE VRAGENLIJST
 - Wil niet antwoorden → GA NAAR EINDE VRAGENLIJST

- 2 Is er voor deze handicap of functiebeperking een diagnose gesteld (bijv. door een huisarts) en/of een officiële regeling getroffen (bijv. met de gemeente of IB-Groep)?
 - Ja, diagnose en regeling
 - Ja, diagnose
 - Ja, regeling
 - Anders,
nl.....
 - Nee

- 3 Kun je vertellen wat voor type handicap of handicaps je hebt voor het onderwijs?
ENQ: Mogelijkheden oplezen, per categorie aankruisen als de respondent de handicap heeft: meerdere antwoorden mogelijk
 - Bewegingsbeperking (*lopen, bukken, arm of handbewegingen*)
 - Gezichtsbeperking (*ook normale bril of lenzen vallen hieronder*)
 - Dyslexie (*moeite met lezen, spellen*) of dyscalculie (*moeite met rekenen*)
 - Gehoorstoornis (*ook: moeite om een gesprek te volgen*)
 - Spraakproblemen (*stotteren, moeilijk te verstaan*)
 - Energietekort (*chronische vermoeidheid*)
 - Pijnklachten (*leidend tot concentratieproblemen*)
 - Chronische ziekte (*zoals epilepsie, suikerziekte*)
 - Psychische problematiek (*zoals depressie en angsten*)
 - Concentratieproblemen
 - Overig, namelijk:
.....

- 4 Welke van deze handicaps is voor jou de belangrijkste?
 - Bewegingsbeperking (*lopen, bukken, arm of handbewegingen*)
 - Gezichtsbeperking (*ook normale bril of lenzen vallen hieronder*)
 - Dyslexie (*moeite met lezen, spellen*) of dyscalculie (*moeite met rekenen*)
 - Gehoorstoornis (*ook: moeite om een gesprek te volgen*)
 - Spraakproblemen (*stotteren, moeilijk te verstaan*)
 - Energietekort (*chronische vermoeidheid*)
 - Pijnklachten (*leidend tot concentratieproblemen*)
 - Chronische ziekte (*zoals epilepsie, suikerziekte*)
 - Psychische problematiek (*zoals depressie en angsten*)
 - Concentratieproblemen
 - Overig, namelijk:
.....

ENQ: Ik ga nu je oordeel vragen over de manier waarop je instelling met je functiebeperking omgaat. Zou je dit oordeel kunnen geven in een rapportcijfer van 1 "zeer slecht" tot en met 10 "uitmuntend"

- 5 Hoe beoordeel je de voorlichting en informatievoorziening over studeren met een handicap bij jouw opleiding of instelling? (hierbij bedoelen we brochures, studiegids, studentenstatuut, examenreglement, website, enz.)
.....(cijfer)
- 6 Vind je dat je opleiding aan studenten met jouw handicap genoeg opvang bij de start van hun studie biedt?
.....(cijfer)
- 7 Ben je tevreden over de beschikbare hulpmiddelen en faciliteiten, voor zover je die nodig hebt?
(we bedoelen hierbij rust- of werkruimtes, werkplekaanpassingen, extra verlichting, scanner, computeraanpassingen zoals spraak of braille, ringleiding)
.....(cijfer)
- 8 Zijn de gebouwen van je opleiding of instelling geschikt gemaakt voor mensen met jouw handicap?
(we bedoelen hierbij de toegankelijkheid en begaanbaarheid, bijvoorbeeld door drempels, liften, breedte van de deuren, aangepaste toiletten, ringleidingen enzovoorts)
.....(cijfer)
<Deze vraag wordt alleen gesteld als bij vraag 3 and/of 4 gebleken is dat de persoon een bewegings-, gezichts- of gehoorbeperking heeft>
- 9 Ben je tevreden over de aanpassingen in het onderwijs die je opleiding biedt?
(we bedoelen hierbij aanpassingen aan het rooster, inleverdata, andere les- en tentamenvormen, alternatieve opdrachten, andere stagemogelijkheden)
.....(cijfer)
10. Vind je dat docenten en overige medewerkers voldoende inzicht hebben in wat het betekent om te studeren met een handicap?
(hierbij bedoelen we dat de docenten en overige medewerkers begrip voor jou en voldoende kennis van zaken hebben, en hierdoor op een geschikte wijze met jouw handicap omgaan)
.....(cijfer)
- 11 Wat is je oordeel over de speciale begeleiding die je tijdens je studie krijgt?
(hierbij bedoelen we begeleiding in de studievoortgang, steun voor aanpassingen aan studie en voorzieningen, stagebemiddeling, enzovoorts)
.....(cijfer)
- 12 Ben je bereid mee te doen met een studentenpanel dat 1 à 2 keer per jaar via e-mail door het expertise-centrum handicap+studie geraadpleegd wordt over kwesties rond studiebeperkingen en toekomstig beleid?
 Nee
 Ja → noteer e-mail adres

BIJLAGE 2: Internet versus telefonisch enquêteren

Zoals aangegeven in Hoofdstuk 2.2, bleek er een systematisch verschil tussen de resultaten van de internet- en telefonisch benadering van de studenten. We hebben per enquêtemethode de gemiddelde waarderingen door de studenten berekend en vergeleken met elkaar en met 2006 en 2005.

Het blijkt dat de resultaten voor het WO weinig verschillen met vorige jaren, behalve bij de (dit jaar gewijzigde) vraag of docenten met begrip voor hun handicap met de studenten omgaan. Deze vraag is aanzienlijk lager gewaardeerd in alle categorieën dit jaar (HBO bel/int, WO).

Bij het HBO zijn de verschillen groter. De totaalscore is zelfs 0,9 punt lager dan vorig jaar. Is er een methode effect tussen bel- en internet- enquêteren? Allereerst kijken we naar de resultaten, uitgesplitst naar beide methodes:

Tabel 5a

	bel	internet	internet - bel
Voorlichting	5,84	5,15	-0,69
Intake	5,90	5,24	-0,67
Hulpmiddelen	6,57	5,49	-1,08
Aanpassingen onderwijs	6,31	5,37	-0,94
Begripvol	6,18	5,04	-1,14
Speciale begeleiding	5,94	5,2	-0,74
Totaal	6,13	5,28	-0,85

De internetscores zijn systematisch lager dan die uit de bel enquête. De vraag is of dit iets met achtergrond variabelen te maken heeft, dan wel met een methode verschil tussen bel- en internet-enquête. Hier kijken we naar het mogelijke effect van de achtergrondvariabele "geslacht". Is er verschil tussen mannen en vrouwen?

Tabel 5b

	totaal	M	V	M-V
Voorlichting	5,46	5,70	5,32	0,37
Intake	5,55	5,64	5,50	0,14
Hulpmiddelen	6,03	6,26	5,88	0,38
Aanpassingen onderwijs	5,82	5,94	5,75	0,19
Begripvol	5,58	5,76	5,48	0,28
Speciale begeleiding	5,56	5,61	5,54	0,08
Totaal	5,67	5,82	5,58	0,24

Is er verschil tussen hoe mannen en vrouwen responderen in de bel- versus de internet enquête?

Tabel 5c

	bel M+V	int M+V	bel - int	bel M-V	int M-V
Voorlichting	5,86	5,10	0,75	0,23	0,25
Intake	5,93	5,21	0,72	-0,17	0,18
Hulpmiddelen	6,64	5,43	1,22	0,12	0,22
Aanpassingen onderwijs	6,31	5,38	0,94	-0,03	0,02
Begripvol	6,15	5,09	1,06	0,04	0,12
Speciale begeleiding	5,97	5,22	0,75	-0,14	0,01
Totaal	6,14	5,24	0,91	0,01	0,13

Het blijkt dat de scores in de internetenquête systematisch lager zijn dan die in de belenquête. Ook het gevonden verschil tussen mannen en vrouwen is grotendeels hierop terug te voeren. Per enquêtemethode is het verschil in oordeel tussen mannen en vrouwen gering.

De invloed van de benaderingswijze op de oordelen is in lichte mate ook gebleken bij het algemene deel van de nationale studentenenquête.⁸ Het werd toegeschreven aan het effect dat een internet enquête het makkelijker maakt om “eerlijke” antwoorden te geven. Bij de huidige Handicap & Studie populatie blijkt het effect van de benaderingsmethode onverwacht groot. Hiervoor zijn in principe twee verklaringen mogelijk:

- c) *Selectie-effect*. Er wordt een deel van de populatie bereikt, dat voorheen niet werd bereikt. En deze deelpopulatie oordeelt kritischer.
- d) *Methode-effect*. Studenten geven hun kritiek minder genuanceerd dan in een telefonische enquête.

Het is in dit verband niet nodig of mogelijk om de ene enquêtemethode beter of slechter te noemen dan de andere. Waar dit rapport over drie onderzoeksjaren een samenvattend beeld wil geven, is het wel van belang om te corrigeren voor de invloed van de nieuwe enquêtemethode te corrigeren. Anders zouden studies of instellingen die (vooral) in 2007 onderzocht zijn, in de vergelijking met andere studies en instellingen worden benadeeld.

Correctie voor de HBO-internet enquête. Omdat in het HBO zowel telefonisch als webbased is geënuquêteerd, kan de invloed van de internetbenadering goed geschat worden. We stellen vast dat de internetrespondenten gemiddeld 0,8 rapportpunt lagere scores geven. Om scores te verkrijgen alsof er alleen telefonisch onderzoek gedaan zou zijn, zijn alle scores van internetrespondenten opgehoogd met 0,8 punt.

Correctie voor de WO enquête.

In deze enquête is louter sprake van internetbenadering. Afgezien van wijzigingen op deelaspecten (met name de vraag over het begrip van docenten) is er sprake van systematisch lagere scores dan in voorgaande jaren. De daling is echter aanzienlijk kleiner dan de 0,8 punt die in het hbo wordt aangetroffen. Omdat er geen reden is om aan te nemen dat de tevredenheid van studenten met een handicap in het WO in één jaar tijd sterk is gestegen, is gekozen voor een correctiefactor die overall tot vergelijkbare scores leidt als in 2005 en 2006.

Deze correctie bestaat uit een verhoging van alle scores met 0,3 punt. Daarbij accepteren we dus dat er op het punt van “begrip docenten” wel een daling plaatsvindt.

⁸ Marcia van Oploo, Inge Hartevelde, Cornelis van der Werf. Choice/Research voor Beleid. Oktober 2007. **Ervaringen met multi-channeling SKI-studentenenquêtes 2007**